

STANDARDNÍ UNIJNÍ INSTITUCE? PROMĚNY VNITŘNÍHO FUNKOVÁNÍ EVROPSKÉ RADY NA POZADÍ FINANČNÍ KRIZE¹

Robert Zbíral

Shrnutí

Evropská rada od založení v roce 1974 patří k nejdůležitějším hybatelům dění v EU. Jedním z cílů Lisabonské smlouvy bylo stabilizovat pozici Evropské rady a učinit z ní standardní součást institucionálního rámce. Plán poklidné adaptace byl nicméně narušen příchodem finanční a hospodářské krize v eurozóně (EU). Evropská rada se stala fórem, které pod tlakem okolností bylo nuceno odvrátit hrozící katastrofu a pokusit se zabránit budoucímu opakování problémů. Článek analyzuje, jakým způsobem se krize projevila na vnitřním fungování instituce. Ověřuje hypotézu, že představitelé členských zemí se snažili všemi prostředky přizpůsobit pracovní metody ER co nejefektivnějšímu řešení krize a nenechali se nijak omezit formálním zařazením orgánu do institucionálního rámce EU. Rozbor vybraných aspektů fungování ER hypotézu potvrdil.

Klíčová slova: Evropská rada, krize v eurozóně, ekonomické vládnutí, předseda Evropské rady, institucionální rámec EU, vyjednávací nástroje

Abstract

STANDARD INSTITUTION OF THE EUROPEAN UNION? CHANGES TO THE EUROPEAN COUNCIL'S WORKING METHODS DURING THE FINANCIAL CRISIS

Since its founding in 1974, European Council has become one of the most influential actors in the EU. One of the Lisbon Treaty's objectives was to stabilize the position of the European Council and make it a standard component of the institutional framework. Yet the plan of serene adaptation was disrupted by the outburst of financial and economic crisis in the Eurozone (EU). Under external pressure, European Council was suddenly forced to operate as a forum for averting the incoming catastrophe and for preventing recurrence of the problems. Our article analyses how the crisis affected the internal operations of the institution. It tests the hypothesis that representatives of the Member States used all necessary means to adapt the working methods to the most effective solution of the crisis and overlooked any limitations of the European Council's addition to the EU institutional framework. Based on empirical enquiry into selected aspects of the European Council's functioning, the hypothesis is confirmed.

Keywords: European Council, Eurozone crisis, economic governance, President of the European Council, institutional framework, instruments of negotiations

1 Článek byl sepsán v rámci projektu Podpora vytváření excelentních výzkumných týmů a intersektorální mobility na Univerzitě Palackého v Olomouci (CZ.1.07/2.3.00/30.0004). Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. Text vznikl částečně během výzkumného pobytu autora na University of Michigan School of Law, zachycuje stav k říjnu 2014.

1. Úvod

Evropská rada (dále jen ER) je některými odborníky dlouhodobě považovaná za nejvlivnější instituci EU (Editors 2009: 1383). Ačkoliv jiné zdroje tak jednoznačný názor neobhajovaly a poukazovaly na zásadní roli ostatních institucí (zejména Rady, srv. diskuze ve Zbiral 2009), nelze zpochybnit, že od svých neformálních počátků v první polovině 70. let minulého století se pozice ER neustále posilovala a ta se podílela na nejdůležitějších integračních rozhodnutích uplynulých 40 let. Nejvyšší politici členských států se zvláště po přijetí Maastrichtské smlouvy nadšeně zapojili do správy evropské integrace a v rámci ER řešili záležitosti sahající od ústavních otázek, přes zahraničněpolitické problémy až po mikromanagement typu určování sídel malých unijních agentur. Nicméně zpočátku pozitivní dopad činnosti ER časem poněkud vyvanul a ta se přes mírné reformy schválené v roce 2002 stala v novém miléniu obětí vlastního úspěchu. Přijetí Lisabonské smlouvy mělo některé z hlavních problémů řešit, prakticky hned po jejím vstupu v platnost však EU byla nucena čelit finanční a ekonomické krizi, která podle mnohých ohrožovala základy integračního procesu.

Klíčová pozice ER překvapivě po dlouhou dobu nebyla promítnuta do zájmu odborné obce, některé zdroje zabývající se institucemi EU dokonce ani dnes nevěnují tomuto orgánu samostatnou kapitolu a „odbydou“ jej v rámci části pojednávající o Radě (například Lewis 2012). Naštěstí se zhruba od 90. let minulého století začaly objevovat publikace, které deficit napravovaly. V současnosti nejkomplexnější pokrytí tématu včetně stovek odkazů na relevantní zdroje poskytuje kniha od Frederica Eggermonta (2012), využívající právní metody. Druhá dostupná monografie napsaná novinářem Janem Wertsem (2008) zachycuje především praktické fungování instituce včetně řady interních informací. Obě knihy se podrobně věnují historickému vývoji, složení, způsobu jednání a pravomocím ER, potažmo jejím vztahům s ostatními institucemi EU. Tentýž obsah v kondenzovanější podobě je součástí textů publikovaných většinou jako kapitoly v obecných knihách o institucích EU (Nugent 2010: 161-178, de Schoutheete 2012a, v češtině Fiala a Pitrová 2009: 205-224, Tomalová 2013). Z užších výseků problematiky stojí za uvedení studie analyzující vliv členských států v ER (Tallberg 2008) a nejnověji rozbor působení nové pozice stálého předsedy ER (Dinan 2013b; de Waele – Broeksteeg 2012). Dále jsou citovány i další publikace rozebírající aktivity ER zvláště v posledních letech, bohužel ani tak počet zdrojů věnující se ER zdaleka nedosahuje kvantity publikací dostupných k ostatním hlavním institucím EU.

Od poloviny 80. let 20. století procházela EU (ES) prakticky neustávajícím procesem jednání o změnách primárního práva, institucionální záležitosti patřily tradičně k nejkontroverznějším tématům. Pozice ani fungování ER se však reformy zásadním způsobem nedotkly. Posun přinesla až Lisabonská smlouva, která přinesla ve vztahu k ER několik novinek. Tou nejvýznamnější je formální zařazení ER po bok ostatních orgánů (čl. 13 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii, dále jen SEU). Literatura stručně představená výše se konsenzuálně shoduje, že historické volné zakotvení ER mimo institucionální rámec a její nesvázanost pravidly sice zvyšovaly její efektivitu a širí záběr projednávaných otázek, již ale nemohly obstát ve světle jejích stále viditelnějších aktivit a zvyšujícího se vlivu. Zařazení ER po bok ostatních institucí se ani tak nedotklo jejích pravomocí. Rada z nich je konkretizována na různých místech Smluv, například v oblasti přijímání primárního práva (čl. 48 odst. 6 SEU), několika passerelle klauzulí (například čl. 48

odst. 7 SEU) či definice strategických cílů v zahraniční a bezpečnostní politice (čl. 22 odst. 1 SEU) a prostoru bezpečnosti a spravedlnosti (čl. 68 Smlouvy o fungování Evropské unie, dále jen SFEU). Především ale byla ER ponechána široce vymezená pravomoc určovat obecné politické priority EU a pečovat o rozvoj integrace (čl. 15 odst. 1 SEU). Byť s cílem nevyprázdnit hlavní úlohu Rady má ER zapovězen výkon legislativní funkce, zřizovací smlouvy dávají ER na zhruba třiceti místech právo přijímat právně závazná rozhodnutí, která v materiálním slova smyslu naplňují znaky legislativy (Curtin 2009: 76). Z hlediska pravomocí tak ER nebyla omezena, naopak se většina zdrojů shoduje, že Lisabonská smlouva v tomto směru ER dále posílila (kromě jiných také Devuyst 2008, Monar 2011).

Formalizace měla mít výraznější dopad na vnitřní fungování ER (srv. také Rittelmeyer 2014). V praxi totiž její zařazení do režimu čl. 13 SEU znamená, že všechna ustanovení primárního práva mluvící obecně o orgánech se vztahují také na ER. Konkrétním potvrzením trendu bylo zařazení orgánu mezi možné adresáty žalob na neplatnost (čl. 253 Smlouvy o fungování Evropské unie, dále jen SFEU) a nečinnost (čl. 255 SFEU). V obecné rovině panovala představa, že lisabonské reformy povedou ke standardizaci fungování ER, svážou ji aspoň rámcovými pravidly a učiní ji legitimnější institucí (obecně van de Steeg 2010, Curtin a Dekker 2011: 179). Doložením uvedeného trendu mělo být například v čl. 235 odst. 3 SFEU předpokládané přijetí jednacího řádu, ten se stal účinným ve stejný den jako Lisabonská smlouva (Evropská rada 2009).

Od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost uplynulo dostatek času, aby bylo možné zhodnotit, zda zařazení ER do institucionálního rámce přineslo očekávané důsledky. Bohužel takový pokus není možné provést bez zohlednění další skutečnosti. V okamžiku účinnosti Lisabonské smlouvy začala světová finanční krize vážně ohrožovat čtené státy EU a v sázce se ocitla existence eura, potažmo přežití EU jako takové, pokud využijeme jen trochu přehnaný bonmot Angely Merkelové. Problémy řešené v souvislosti s finanční krizí se značně odlišovaly od problémů řešených v komunitarizových politikách EU. Dotýkaly se totiž záležitostí, jako jsou struktura státních rozpočtů, udržitelnost financování veřejných dluhů nebo stabilita vnitrostátních bankovních systémů. Tyto oblasti bytostně zasahují do jádra suverénních práv členských států a ty tomu přizpůsobují své reakce (Chiti a Teixeira 2013).

Cílem článku je zodpovědět otázku, jak se finanční a hospodářská krize projevila na vnitřním fungování ER.² Cítily se členské státy (hlavy států a vlád) vázány formalizovanou pozicí ER v Lisabonské smlouvě nebo instituci nadále vnímaly jako fórum, jehož jediným „pravidlem“ je účinné prosazování národních zájmů? ER je mezivládním orgánem *par excellence*, otec liberálně mezivládní teorie Andrew Moravcsik jej považuje za prostor, „kde zvolené hlavy států a vlád vykonávají svou moc přímo“ (Moravcsik 2002: 612). Členské státy zde vyjednávají o realizaci svých priorit, k dosažení shody se používají různorodé vyjednávací nástroje (postranní platby, balíčky, hrozba vetem, preference statu quo atd.), v tomto ohledu jde vlastně o druhý stupeň liberálně mezivládního modelu (srv.

2 S ohledem na omezený prostor a stanovený cíl text vědomě potlačuje substantivní rozměr činnosti ER a nerozebírá obsah přijímaných opatření, ani jejich bezprostřední a dlouhodobý dopad na vývoj a charakter integrace (detailně například Adamski 2012, kvantitativní zhodnocení Smeets a Zimmermann 2013). To stejné platí o rozboru vztahů s Komisí (například Höing - Wessels 2013, Bocquillon – Dobbels 2014) a Evropským parlamentem (srv. Rittberger 2014, Fasone 2014).

Moravcsik 1993). Aniž by text měl ambici formálně testovat Moravcsikovu teorii, inspiroje se jejími východisky a ze dvou shora uvedených variant se proto kloní k hypotéze, že představitelé členských zemí se snažili všemi prostředky přizpůsobit vnitřní fungování ER co nejefektivnějšímu řešení krize a nenechali se nijak omezit formálním zařazením ER do institucionálního rámce.

Představený záměr je zkoumán kvalitativně pomocí rozboru vybraných klíčových aspektů vnitřního fungování ER v letech 2009-2013. Konkrétně se kapitola 2 věnuje změnám v organizaci summitů (četnost, agenda), následující část představuje posuny v mocenské dynamice a aplikaci nových nástrojů k dosažení dohody. Jednou z nejkontroverznějších záležitostí se stala prohlubující se diferenciací ER (kapitola 4), poslední část se zabývá dopadem nové funkce stálého předsedy ER. Podkladem pro analýzu byly až na výjimky sekundární zdroje. Ty jsou kvůli obecnému nedostatku primárních dat souvisejících s činností ER většinou založeny na výrocích politiků a novinových článcích (Agence Europe, Financial Times) věnujících se aktuálním událostem a fungují vlastně jako jakési agregátory informací. Užití sekundárních zdrojů tak lépe odpovídá limitovanému rozsahu textu a jeho přehledovému charakteru, zájemce o podrobnosti k jednotlivostem má samozřejmě možnost obrátit se na citované práce.

2. Frekvence setkávání Evropské rady a obsah projednávání agendy

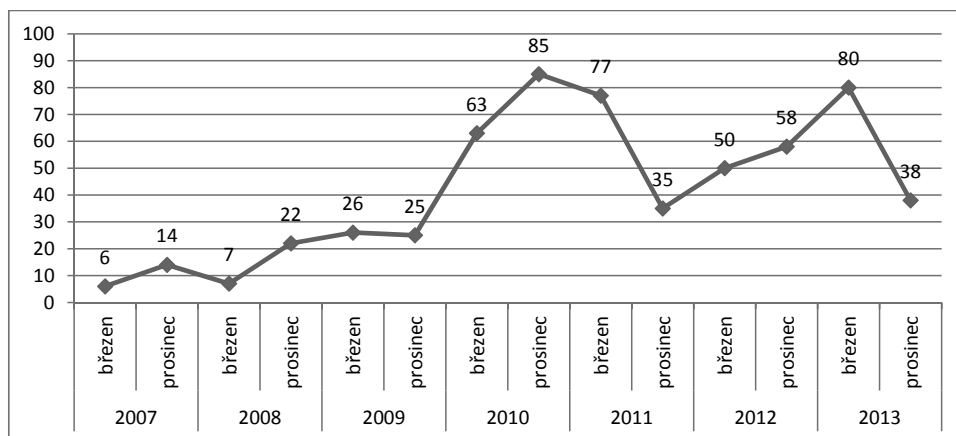
ER tradičně řešila komplexní a sporné otázky a výjimkou nebyly maratóny jednání končící pozdě v noci následované tiskovými konferencemi plnými nenávistných útoků nespokojených účastníků na své oponenty. Všechna tato kontroverzní témata ale byla za prvé nevázaná časovými limity, za druhé se týkala vnitřních záležitostí EU bez většího tlaku mimounijních aktérů. Život ER se ve své podstatě odvíjel v poklidném tempu předepsaných čtyř zasedání ročně s občasným ad-hoc summitem pro diskuzi nad mimořádnou situací.

Oproti předchozím problematickým situacím (například vyjednávání změn primárního práva) bylo řešení krize specifické zapojením třetích stran, především širokého spektra soukromoprávních subjektů (peněžní trh, banky, nadnárodní firmy), ale také Mezinárodního měnového fondu či nečlenských států EU. Ti všichni požadovali okamžité reakce a prokázání odhodlanosti obtíže řešit. ER se požadavkům velmi rychle přizpůsobila. Očividnou odezvou byl výrazný nárůst frekvence setkávání. Podle internetových stránek ER se v letech 2009 až 2013 konalo celkem 36 zasedání všech druhů (Evropská rada nedatována), kromě řádných, zvláštních a mimořádných ER to byly eurosummity (viz níže) a několik neformálních zasedání členů ER. Zastavme se u rozdílných druhů summitů. S ohledem na pravomoc stálého předsedy svolat zasedání ER kdykoli (čl. 15 odst. 3 SEU) odborníci očekávali úplné vymizení neformálních a mimořádných zasedání (Eggermont 2012: 89). Jejich zachování bylo způsobeno jednak tím, že z důvodu spěchu nebylo možné vždy dodržet lhůty požadované pro konání řádných summitů, jednak k umožnění pravidly nesvázaného jednání (viz níže). Ochota hlav států a vlád přizpůsobovat svůj naplněný program častým schůzkám dosvědčuje jejich přesvědčení o nutnosti prosazovat národní zájmy na úrovni nejvyšších exekutivních představitelů.

ER se historicky vždy věnovala hospodářským otázkám, stejně ale zaměřovala pozornost na zahraničně-bezpečnostní záležitosti a oblast vnitřní bezpečnosti. Přechodná

témata, jako například rozšiřování EU, strukturu agendy ovlivňovala jen částečně (Alexandrova a kol. 2014). Finanční krize a snaha o záchranu eura nicméně obsah jednání na summitech zcela ovládly. Přiložený graf zachycuje procentuální podíl textu Závěrů z pravidelných březnových a prosincových summitů věnovaný měnovým a hospodářským záležitostem. Trend po nástupu horké fáze krize v roce 2010 je nesporný, zvláště když uvážíme, že jsou do grafu zařazeny pouze pravidelné řádné summity, a tím záměrně vyloučena řada jen krizi se věnujících zasedání. Byť dochází k nižším absolutním procentuálním podílům, vývoj potvrzují rovněž data z výzkumu založeného na odlišné metodě (srv. tamtéž).

Graf 1 | Procentuální podíl textu Závěrů summitů věnovaný měnovým a hospodářským otázkám

Zdroj: Autor na základě Závěrů jednotlivých summitů.

Není pochyb o tom, že krize v eurozóně představovala nejdůležitější problém, kterému EU v daném časovém období čelila. Autonomii jednotlivých aktérů v politickém systému lze odvodit mimo jiné z toho, do jaké míry jsou schopni svou agendu přizpůsobit aktuální situaci a ovládnout ji (například Kingdon 2010). V tomto směru jsou výsledky zřejmé, přes formalizaci ER Lisabonskou smlouvou účastníci summitů disponují značnou svobodou při formulaci agendy a program dominantně odpovídal potřebám řešení krize, jiné záležitosti byly potlačeny do pozadí. Na druhou stranu ani tento krok by vzhledem k standardně limitovanému množství zasedání nemusel stačit. Hlavy států a vlád proto neváhaly zvýšit frekvenci summitů s cílem nepřipustit ohrožení své pozice. Oba trendy po našem soudu potvrzují testovaný předpoklad a významně odlišují ER od ostatních institucí EU, které sice samozřejmě také akcentovaly řešení finanční krize, ale s ohledem na široké spektrum „standardní“ agendy a svázanost formálními pravidly to nemohly činit v podobné míře.

3. Vnitřní mocenská dynamika Evropské rady a změny ve strategii vyjednávání

ER je platformou pro přímé prosazování národních zájmů prostřednictvím nejvyšších představitelů exekutiv členských zemí. Jelikož konsenzus je vyžadován jako základní rozhodovací mechanismus pro naprostou většinu rozhodnutí (srv. čl. 15 odst. 4 SEU), formálně má každý stát shodné zastoupení a váhu. Ani největší idealista však nikdy nepředpokládal, že státy disponují stejným vlivem. Byť od počátku existence ER platilo, že významné slovo měli představitelé velkých a hospodářsky silných zemí, fungoval zároveň systém vyvažování bránící některému ze států dosáhnout stálé převahy (Tallberg 2008). Finanční krize dosavadní rovnováhu narušila a překreslila ve vztahu k jejímu řešení mocenskou mapu. To se stalo za prvé díky mocenskému posílení a oslabení jednotlivých zemí, za druhé díky aplikaci nových nástrojů ve vyjednávání, které mocenské změny prohloubily. Podkapitola postupně představí hlavní prvky změn a zhodnotí je ve světle stanovené hypotézy.

Záchrana eura jako hlavní téma krize odsunula do pozadí nečlenské státy eurozóny (viz také podkapitola o diferenciaci níže), dopad to mělo především na pozici Spojeného království, které se navíc izolacionistickou politikou premiéra Davida Camerona částečně vyloučilo z hlavního proudu EU. Středomořské státy byly hlavními oběťmi ekonomické krize, případně přímo příjemci finanční pomoci a jejich vliv rovněž výrazně oslabil. Postkomunistické státy eurozóny nebyly díky své menší velikosti a hospodářské zaostalosti bráni jako významní hráči (k charakteristice států Brady 2013). Pokud odhlédneme od menších ekonomicky vyspělých zemí eurozóny, zbývají nám jako klíčoví hybatelé dění Německo a Francie, na jejichž působení se nyní zaměříme podrobněji.

V počátcích krize se zájmy obou států dosti lišily, Francie podporovala co nejrychlejší pomoc Řecku s výhradní účastí eurozóny (EU), Německo bylo v podpoře ostražitější a přimlouvalo se za podíl mimounijních aktérů, například Mezinárodního měnového fondu. Ať již to bylo proto, že ani jedna ze zemí nedokázala pro své preference vytvořit dostatečně silnou koalici (Schield 2013: 37), nebo proto, že Francie neměla prostředky dlouhodobě čelit silnějšímu protivníkovi (Paterson 2011), oba státy velmi rychle dospěly ke kompromisu, jehož rámcový obsah (zejména tlak na fiskální úspory) byl domluven na schůzce prezidenta Nicolase Sarkozyho a kancléřky Merkelové v Deauville v říjnu 2010. Setkání bylo kromě obsahu příznačné pro další vývoj rovněž z hlediska svého průběhu. Obě země se dohodly bez přítomnosti ostatních členů EU, kterým výsledek oznámily ve formě emailu adresovaném v té samé chvíli jednájícím ministrům Ecofinu (Laffan 2012: 180–181). Od daného okamžiku se představitelé Francie a Německa neformálně setkávali (kromě jiných příležitostí) před každým zasedáním ER, aby domluvili společný postoj (seznam schůzek Schield 2013: 33–34). V praxi byly tyto dohody předkládány ER jako osnova, o které možná může probíhat diskuze, ale od ostatních států se v zásadě očekávalo její potvrzení, takže se běžně začalo mluvit o tom, že EU začíná být přímo řízena direktoriátem Německa a Francie. Odchod Nicolase Sarkozyho z funkce francouzského prezidenta a jeho nahrazení Francoisem Hollandem posílilo příznivce uvolněnější fiskální politiky (například Itálie, Španělsko), výsledkem jejich snah bylo schválení Paktu pro růst a zaměstnanost na summitu v červnu 2012. Ani tato aktivita se nicméně neodehrála proti vůli Německa, které si udrželo hlavní slovo v rozhodování (Dinan 2013a: 92–93).

Předchozí kapitola zachytila zvýšení frekvence setkávání ER. Vysoká intenzita zasedání a široký rozsah diskutovaných problémů si vyžádaly také přizpůsobení metod k dosažení dohody. Prvním mechanismem již bylo od platnosti Lisabonské smlouvy aplikované zúžení členství pouze na jednoho představitele z každého členského státu, dříve přítomní ministři zahraničí se přes možnost garantovanou čl. 15 odst. 3 SEU zasedání neúčastní. Za druhé, během finanční krize se posílila důležitost neoficiálních jednání. Zmíněno už bylo pořádání neformálních summitů, mezi standardní nástroje ale obecně patřilo konání pracovních snídaní či večeří, politici v době summitů odbíhali na separátní schůzky k projednání dalšího taktického postupu či k přesvědčování oponentů (de Witte – Dawson 2013: 832). Z těchto mechanismů těžily především nejsilnější subjekty, už padla zmínka o dopadech přípravných schůzek Německa a Francie, dalším podobným fórem byla tzv. Frankfurtská skupina tvořená kromě francouzského prezidenta a německé kancléřky předsedou Euroskupiny, stálým předsedou ER, předsedou Komise a prezidentem ECB (srv. The Economist 2011). Dynamika jednání v menších skupinách a předpřipravenost většiny klíčových bodů determinovaly průběh zasedání ER a oslabovaly formální rovnost členských států.

Ani všechny dosud zmíněné nástroje však nedovolily vždy překonat rozdílné zájmy členských států v požadovaném časovém limitu kvůli hrozbě vetem či jiným překážkám v primárním právu. Proto hlavy států a vlád na summitech aplikovaly další mechanismy k dosažení shody, které můžeme shrnout pod hlavičku „používání mimořádných řešení“. Evropská rada se uchýlila k uzavírání mezinárodních smluv mimo rámec práva EU (Fiskální kompakt, Smlouva o Evropském stabilizačním mechanismu- ta navíc vstoupila v platnost před související změnou SFEU), zakládání soukromých společností se státy eurozóny jako akcionáři (Evropský nástroj finanční stability) nebo mezinárodním dohodám oznamovaných formou tiskových prohlášení (záchrana Řecka v květnu 2010). Samy jmenované iniciativy do budoucna právo veta dále narušují, dokonce zavádějí koncepty typu uplatnění obrácených většin (six-pack, Fiskální kompakt) nebo definují váhu hlasů podle finančních příspěvků (záruk) účastníků se států (Evropský stabilizační mechanismus, dále jen ESM). Všechny tyto případy posilují velké bohaté státy, především pak Německo (Fabbrini 2013: 1021).

Třetím prvkem, který výrazně ovlivnil vyjednávání v době krize, byla role politiků. Ti vždy logicky byli při aktivitách ER viditelní, stále se však jednalo hlavně o „tváře“ zájmů jejich států. V krizi využívané neformální vyjednávání, zvýšená frekvence summitů a náhlé změny situace nicméně neposkytovaly dostatečný prostor k formulaci národních zájmů, případně řádnou kontrolu členů ER nejen vnitrostátními parlamenty, ale často ani národními vládami jako kolektivními orgány (Wessels a Rozenberg 2013). Postoje prosazované na ER se tak nově posunuly od vůle členských zemí k vůli zastoupených hlav států a vlád (Schoutete 2012b: 18-19). Ostatně zmíněný direktoriát Francie a Německa byl symbolicky pro svůj personální rozměr přezdíván dle spojení příjmení hlavních představitelů „Merkozy“ (srv. Vassallo 2013) a v praxi odchod jednoho z nich z politiky fakticky sám o sobě dokázal změnit rozdělení sil.

Představený vývoj potvrzuje stanovenou hypotézu. Státy se chovaly jako racionální aktéři a posilovaly všemi prostředky akceschopnost ER jako fóra pro řešení krize. Ačkoliv ER formálně nezměnila v primárním právu zakotvený způsob rozhodování, v jeho mantinelech přizpůsobila mechanismy vyjednávání tak, aby bylo dosažení dohody co nejjednodušší. U postupů typu neformálních setkávání a předjednávání agendy kontroverznost

plynula spíše z nárůstu rozsahu praxe než její nelegálnosti, totéž se už nedá říci o změnách hlasovacích pravidel (k tomu Palmstorfer 2014)³ a vystoupení mimo právem EU předvídaných postupů (typicky Fiskální kompakt, viz dále). Ve výsledku patrná dominance Německa (částečně doplněného Francií) vycházela nejen z jím disponovaných zdrojů, ale rovněž z důležitosti projednávané problematiky pro jmenované země a z hrozby následků případné nedohody, což jsou mimochodem zásadní prvky liberálně mezivládního modelu (srv. diskuzi ve Franchino 2013).

4. Horizontální diferenciacie Evropské rady

Jedním z důvodů zařazení ER do struktury institucionálního rámce bylo zajištění větší homogenity jejího vystupování v právní rovině. Jestliže hlavy států a vlád v minulosti chtěly přijmout některá právně závazná opatření, musely tak učinit pod jinými hlavičkami, například jako hlavy států a vlád zasedající v Radě. Situace to byla právně i fakticky značně nepřehledná (srv. Zbíral 2007). Lisabonská smlouva ji sice ukončila, ale místo ní se objevil jiný problém. Obsahová diferenciacie je spojena s integrací již několik dekad, na fungování ER ale neměla větší vliv a i záležitosti týkající se omezeného počtu členů byly projednávány v plném obsazení. Tematická jednorozměrnost krize ve smyslu soustředění se na záchranu eura danou tradicí narušila. V říjnu 2008 svolal Sarkozy summit omezující se poprvé pouze na hlavy států a vlád eurozóny (plus předseda Komise a předseda ER), další setkání následovala v roce 2010 a oficiální statut byl eurosummitu přiznán na jeho zasedání 26. října 2011. Na nejvyšší mezivládní úrovni tak byl následován scénář, který se již předtím rozvinul v Radě vytvořením tzv. euroskupiny.

Spor byl veden o vymezení účasti v horizontální diferenciaci. U eurosummitů je o to obtížnější, že postoj států vůči euru je současně vícerychlostní a víceúrovňový (de Schoutheete a Micossi 2013: 3). Jasně definovanou skupinou jsou členové eurozóny, Dánsko a Spojené království mají stálou výjimku, zvláště v případě Dánska ale nelze říci, že by se jej stabilita eura nedotýkala (srv. členství v mechanismu ERM II). Vazba zbývajících zemí k euru je ještě komplikovanější: všechny mají *de iure* povinnost vstoupit do eurozóny, ale jejich postoj se pohyboval od zřejmého nezájmu (Švédsko), přes politickou snahu přistoupit co nejdříve (dříve Polsko) až po již stanovené datum přistoupení (Lotyšsko). Zastoupení na eurosummitech bylo nakonec formalisticky omezeno na členy eurozóny. Kontroverznost horizontální fragmentace dokazuje situace z října 2011. Státy eurozóny si přály ukončit jednání ER a ve stejné místnosti pokračovat v zasedání ve formě eurosummitu (čímž mimochodem naznačili, že alespoň v tomto případě nešlo pouze o přípravné jednání před ER). Nečlenové se neměli k tomu místnost opustit, především Radě předsedající Polsko žádalo účast aspoň v pozici hosta. Nakonec předseda Van Rompuy musel přikročit k choullostivému úkolu a nejvyšší politické představitele deseti států mimo eurozónu „vyhodit“ (srv. Spiegel 2011). Roztříštěnost členství se neomezuje na eurosummity, ale je vlastní také jiným projektům, mezi příklady lze zařadit Pakt Euro plus (23 členských zemí), Fiskální kompakt (25 členských zemí) nebo Jednotný mechanismus dohledu (očekává se účast 23–24 členských zemí).

3 Obrácená většina v six-packu se dotýká rozhodování Rady, nikoliv Evropské rady, jde ale o opatření vycházející z dohody uzavřené na summitech.

Horizontální fragmentace na první pohled potvrzuje stanovenou hypotézu. Státy, kterých se určitý problém týká, mají zájem projednávat záležitost v užší skupině, neboť lze racionálně předpokládat jak větší efektivitu vyjednávání, tak homogennější formulaci zájmů. Ve své podstatě by pak byl proces horizontální fragmentace dalším stupněm v předchozí kapitole zmíněného předjednávání summitových témat v užších skupinách států, potažmo reakce na neúspěch vyjednávání v ER. Každopádně je roztržičnost pro ER nebezpečná, vlády nezahrnuté do privilegované skupiny budou fragmentaci vnímat kriticky, ER ztrácí jako obecné fórum pro prosazování národních priorit a může být ohrožena její akceschopnost. V takovém případě by paradoxně přílišný tlak na efektivitu vedl k ohrožení pozice ER a vyvrácení naší hypotézy. Že nešlo o planou hrozbu, dosvědčují události spojené s vyjednáváním základů Fiskálního kompaktu v prosinci 2011. Německo-francouzská představa se střetla s britskou oponenturou a přes řadu schůzek před summitem i během něj nebylo Spojené království schopné získat ve vymezeném času potřebné ústupky, takže nakonec společný postup vetovalo. Průběh vyjednávání a výstup ze summitu vedoucí k horizontální diferenciaci byl následně ve svém výsledku neuspokojivý pro všechny strany (podrobně včetně zákulisních informací Barker et al. 2011).

5. Role stálého předsedy Evropské rady

Významnou novinkou Lisabonské smlouvy bylo zavedení pozice stálého předsedy ER, nahrazující dosavadní, s proměnlivými úspěchy fungující rotující předsednictví. Funkce byla poprvé navržena již na Konventu Francií, Spojeným královstvím a Španělskem. Představa se setkala s nesouhlasem ze strany menších států a Komise, které se obávaly oslabení vlivu ve prospěch velkých zemí. Po dlouhých diskuzích byl dohodnut kompromis připouštějící vznik funkce, ale s výrazně menšími pravomocemi, než byla původní představa o „prezidentovi EU“ (k jednání Norman 2005). Mantinely kompromisu byly převzaty Lisabonskou smlouvou a někteří odborníci na základě toho předpokládali nevýznamnost pozice (Chalmers et al. 2010: 79). Podrobnější analýzy nicméně předvídaly opak a tvrdily, že stálý předseda díky dlouhodobému mandátu může disponovat rozsáhlejšími zdroji než rotující předsednictví, zvláště díky lepší socializaci a přístupu k informacím (Blavoukos 2007, viz také CEPS 2010: 12–19). Hlavy států a vlád si uvědomovaly, že formální smluvní rámec funkce bude ovlivněn osobou, která jej bude naplňovat. Přes (alespoň mediální) kandidaturu celé plejády osobností se ER shodla na jmenování belgického premiéra Van Rompuye, čímž se implicitně přihlásila k méně ambicióznímu chápání pozice (Barber 2010).⁴

Pravomoci předsedy ER vymezuje obecně čl. 15 odst. 6 SEU a podrobněji rozebírá výše citovaný jednací řád ER. Předseda vede jednání instituce, usiluje o usnadnění soudržnosti a konsenzu a zajišťuje kontinuitu a přípravu činnosti. Van Rompuy hned po nástupu odmítl roli „prezidenta EU“ a svou úlohu viděl v pozici „usmířovatele a tvůrce konsenzu v instituci, která může fungovat pouze prostřednictvím hledání nezbytného a dostatečně ambiciózního kompromisu“ (Van Rompuy 2010b). Zároveň však svou roli pojal aktivně, k čemuž mu napomohla právě finanční krize. Hospodářské a finanční záležitosti okamžitě označil za svou prioritu č. 1 a promítl ji do organizace summitů a jejich agendy, podporoval zároveň všechny kontroverzní vyjednávací nástroje diskutované výše.

4 Text ponechává mimo analýzu roli stálého předsedy ve vnějších vztazích EU.

Při summitech na jaře 2010 to byl Van Rompuy, který dokázal přivést hlavy států a vlád ke kompromisu ohledně záchranného balíčku pro Řecko, čímž ukázal schopnost naplnit očekávání členských zemí (bližze Closa 2012). Činnost stálého předsedy ani dále nepolevovala a stala se z něj jedna z nejdůležitějších (a nejviditelnějších) osobností při řešení krize.

Portfolio úkolů bylo Van Rompuyovi dále rozšiřováno, příkladem byl podíl stálého předsedy na vypracovávání různých strategických dokumentů. ER se v reakci na prohlubující se krizi v březnu 2010 usnesla, že je nutné reformovat ekonomické vládnutí, vytvořit lepší rámec pro řešení krizi a zlepšit rozpočtovou kázeň členských zemí. Vypracování návrhů bylo svěřeno Komisi, k tomu však bylo rozhodnuto o ustanovení pracovní skupiny pod vedení předsedy ER, která rovněž měla pracovat na návrhu opatření vhodných pro dosažení výše vymezených cílů (Evropská rada 2010: 6–7). Komise a pracovní skupina pracovaly na návrzích paralelně, primární úlohu nicméně hrál druhý subjekt. Konečný návrh legislativy byl Komisí zveřejněn v září 2010, obsahem velmi obdobné závěry pracovní skupiny o měsíc později. Přes tuto časovou souslednost to byla Van Rompuyho skupina, která měla v procesu přípravy převahu a dominantně ovlivnila podobu návrhu (podrobně Chang 2013). Prakticky stejný scénář se opakoval při rozpracování plánů na dosažení tzv. skutečné hospodářské a měnové unie v průběhu roku 2012 (k tomu Hacker 2013). Ačkoliv ER má mandát definovat politické cíle EU, je otázkou, zda zejména v prvním případě hlavy států a vlád již nevystoupily za Smlouvami stanovené hranice. Jedna věc je držet kontrolu nad obecným směřováním EU, druhá ovlivňovat dopodrobna znění legislativních návrhů, čímž je podle některých názorů narušován primárním právem zaručený monopol Komise na legislativní iniciativu (Bocquillon – Dobbels 2014).

Není pochyb o tom, že Van Rompuy v období krize významně ovlivňoval působení ER. Nečinil tak však s cílem prosazovat vlastní zájmy; aktivity stálého předsedy nenahrazovaly vůli členských zemí, ostatně Dinan s jistou mírou přehánění tvrdí, že Van Rompuyova „mocenská pozice je slabší než nejslabšího členského státu“ (Dinan 2013a: 97). Van Rompuyovy kroky naopak cílily na dosavadní deficity fungování ER a rotujícího předsednictví (také de Waele – Broeksteeg 2012). Díky nezatíženosti vnitrostátní funkcí se mohl plně věnovat vzájemnému sblížování pozic vlád a řádné přípravě summitů. Sám stálý předseda za svůj hlavní zdroj vlivu považoval dostatek času (Rompuy 2010a),⁵ poukazováno bylo na cennou podporu jeho kabinetu (Dinan 2013b: 1261). Působení Van Rompuye v událostech finanční krize bylo ve svém důsledku podřízeno snaze zvýšit efektivitu a vliv instituce, naopak aktivity stálého předsedy nejenže nesměřovaly k větší formalizaci ER, ale dokonce se ani nepokoušely „vyvažovat“ shora analyzované kontroverzní trendy.⁶ Můžeme proto znovu potvrdit v úvodu obsaženou hypotézu.

6. Závěr

Lisabonská smlouva měla přinést významné změny ve fungování ER, standardní vývoj byl nicméně narušen prakticky současně započatou hrozbou hospodářského a finančního zhroucení eurozóny (EU). Předložený článek zkoumal dopady krize na vnitřní fungování

5 Například v prvních třech měsících po zvolení byl Van Rompuy schopen navštívit všechny členské státy EU, což by u předsedy vlády rotující předsednické země bylo nemyšlitelné.

6 Van Rompuy byl často kritizován právě za přílišné ustupování zájmům členských států, především pak německo-francouzského direktoriátu (viz příklady v Dinan 2012: 89).

ER. Prokázali jsme, že hlavy států a vlád velmi rychle zareagovaly na nástup krize: ta ovládla program summitů, frekvence setkávání výrazně narostla, uplatňovány byly inovativní metody vyjednávání usnadňující dosažení dohod. Vůdčí roli převzaly vybrané státy s největšími zdroji a zájmem o vyřešení problémů. Nová pozice stálého předsedy byla využita pro lepší koordinaci a kontinuitu vyjednávání. Nejvyšší představitelé exekutiv postupovali jako racionální aktéři a snažili se zajistit nejen co největší vliv ER (a tedy jich samotných) na řešení nastalých problémů, ale zároveň učinit toto fórum co nejefektivnějším.

Ve všech analyzovaných aspektech fungování ER odpovídajících jednotlivých kapitolám byla potvrzena námi stanovená hypotéza. Netvrdíme, že by ER požadavky obsažené v primárním právu nebo jednacím řádu vysloveně porušovala (jednání *contra legem*), ale že již tak velmi volná pravidla dále posouvala na samou mez interpretace. Je třeba dodat, že když ani všechny adaptace vnitřního fungování nezajistily dosažení požadovaného řešení, hlavy států a vlád se neváhaly vydat pro některé velmi kontroverzní cestou, včetně horizontální fragmentace mimo rámec Smluv. Herman Van Rompuy k tomu v roce 2012 výstižně a otevřeně poznamenal: „V době krize poznáváme limity institucí ... Když vstupujeme do nepoznaných vod a musí být určena nová pravidla, Evropská rada ... je dobře vybavena pro to hrát svou roli“ (Van Rompuy 2012). ER se sice stala součástí institucionálního rámce, ale její členové se cítí spíše jako tvůrci pravidel, než že by byli jejich adresátem. Když měl ve věci *Pringle* Soudní dvůr zkoumat, zda uzavření smlouvy o vzniku ESM je v souladu s právem EU, řada států a ER jako celek namítaly, že soud není příslušný dané rozhodnutí ER vůbec přezkoumávat. Soudci s odkazem na posun v Lisabonské smlouvě tuto argumentaci odmítli a svou příslušnost potvrdili, poté ale s pomocí poměrně komplikovaného odůvodnění i právně značně problematickým postupům ER požehnali (Soudní dvůr 2012, pro dopad na ER Vogiatzis 2013). V tomto ohledu jsou měřítka pro ER nastavená velkoryseji než pro ostatní instituce uvedené v čl. 13 odst. 1 SEU, které jsou svázané daleko hustší sítí pravidel.

V současnosti se zdá být horká část krize zažehnána a situace se obrací k lepšímu i v nejvíce postižených státech. Pro ER to znamená návrat do „běžného“ režimu. I když je předčasné to vydávat za trend, v druhém pololetí roku 2013 se například konaly pouze dva standardní summity, v prvních šesti měsících 2014 se kromě dvou předepsaných zasedání ER konaly pouze mimořádné summity o Ukrajině a ke jmenování nového předsedy Komise Junckera. Eurosummity se nescházely vůbec. U agendy se rovněž pozornost obrací zpět do oblastí mimo hospodářství a finance, například v prosinci 2013 bylo zasedání většinově věnováno bezpečnostní a obranné politice. Poznatky plynoucí z textu nicméně vývoj z posledních měsíců nezpochybňuje. ER i po lisabonské reformě zastává v unijním institucionálním rámci specifickou pozici a precedent z proměny vnitřního fungování v době finanční krize potvrzuje, že hlavy států a vlád v případě potřeby upřednostní přístup „účel světi prostředky“ před sebeomezením primárním právem.

Literatura

- ADAMSKI, Dariusz (2012). National Power Games and Structural Failures in the European Macroeconomic Governance. *Common Market Law Review*, roč. 49, č. 4, s. 1319–1364.
- ALEXANDROVA, Petya a kol. (2014). Measuring the European Council agenda: Introducing a new approach and dataset. *European Union Politics*, roč. 15, č. 1, s. 152–167.
- BARBER, Tony (2010). The Appointments of Herman van Rompuy and Catherine Ashton. *Journal of Common Market Studies*, roč. 48, Suppl., s. 55–67.
- BARKER, Alex. (2011). A brush-off for Britain. *Financial Times*, 17. 12. 2011, s. 13.
- BLAVOKOUS, Spyros a kol. (2007). A President for the European Union: A New Actor in Town? *Journal of Common Market Studies*, roč. 45, č. 2, s. 231–252.
- BOCQUILLON, Pierre – DOBBELS, Mathias (2014). An elephant on the 13th floor of the Berlaymont? European Council and Commission relations in legislative agenda setting. *Journal of European Public Policy*, roč. 21, č. 1, s. 20–38.
- BRADY, Hugo (2013). *The EU's Rubik's cube: Who will lead after 2014?* 3.4. 2013. Dostupné z <<http://www.cer.org.uk/insights/eus-rubiks-cube-who-will-lead-after-2014>>.
- CEPS (2010). *The Treaty of Lisbon: A Second Look at the Institutional Innovations*. Brussels: CEPS.
- CLOSA, Carlos. Institutional Innovation in the EU: The Permanent Presidency of the European Council. In: LAURSEN, Finn (ed). *The EU's Lisbon Treaty: Institutional Choices and Implementation*. London: Ashgate, 2012, s. 119–139.
- CURTIN, Deidre – DEKKER, Ige (2011). The European Union from Maastricht to Lisbon: Institutional and Legal Unity Out of the Shadows. In: CRAIG, Paul. – DE BÚRCA, Grainne (eds.). *The Evolution of EU Law*. Oxford: OUP, s. 155–185.
- CURTIN, Deidre (2009). *Executive Power of the European Union: Law, Practices, and the Living Constitution*. Oxford: OUP.
- DE SCHOUTHEETE, Philippe – MICOSSI, Stefano (2013). On Political Union in Europe: The changing landscape of decision-making and political accountability. *CEPS Essay*, č. 4, s. 1–14.
- DE SCHOUTHEETE, Philippe (2012a). The European Council. In: PETERSON, John – SHACKLETON, Michael (eds). *The Institutions of the European Union*. Oxford: OUP, s. 43–67.
- DE SCHOUTHEETE, Philippe (2012b). The European Council and the Community Method. *Notre Europe Policy Paper*, č. 56, s. 1–33.
- DE WAELE, Henri – BROEKSTEEG, Hansko (2012). The Semi-permanent European Council Presidency: Some Reflections on the Law and Early Practice. *Common Market Law Review*, roč. 49, č. 3, s. 1039–1074.
- DE WITTE, Floris – DAWSON, Mark (2013). Constitutional Balance in the EU after the Euro-Crisis. *The Modern Law Review*, roč. 76, č. 5, s. 817–844.
- DEVUYST, Youri (2008). The European Union's Institutional Balance After the Treaty of Lisbon: "Community Method" and "Democratic Deficit" Reassessed. *Georgetown Journal of International Law*, roč. 39, s. 247–325.
- DINAN, Desmond (2013a). EU Governance and Institutions: Stresses Above and Below the Waterline. *Journal of Common Market Studies*, roč. 51, Suppl., s. 89–102.
- DINAN, Desmond (2013b). The Post-Lisbon European Council Presidency: An Interim Assessment. *West European Politics*, roč. 36, č. 6, s. 1256–1273.

- EDITORS (2009). An ever mighty European Council – Some recent institutional development. *Common Market Law Review*, roč. 46, č. 5, s. 1383–1393.
- EGGERMONT, Frederic (2012). *The Changing Role of the European Council in the Institutional Framework of the European Union*. Cambridge: Intersentia.
- EVROPSKÁ RADA (2009). Rozhodnutí Evropské rady ze dne 1. prosince 2009, kterým se přijímá její jednací řád. *Úř. věst.* L 315, 2. 12. 2009, s. 51–55.
- EVROPSKÁ RADA (2010). Závěry. 26.3. 2010. Dostupné z <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/113596.pdf>.
- EVROPSKÁ RADA (nedatováno). Závěry (Conclusions from 2014 to 2003). Nedatováno. Dostupné z <<http://www.european-council.europa.eu/council-meetings/conclusions.aspx?lang=CS>>.
- FABBRINI, Sergio (2013). Intergovernmentalism and Its Limits: Assessing the European Union's Answer to the Euro Crisis. *Comparative Political Studies*, roč. 46, č. 9, s. 1003–1029.
- FASONE, Cristina (2014). European Economic Governance and Parliamentary Representation. What Place for the European Parliament? *European Law Journal*, roč. 20, č. 2, s. 164–185.
- FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta (2009). *Evropská unie*. Brno: CDK.
- FRANCHINO, Fabio (2013). Challenges to liberal intergovernmentalism. *European Union Politics*, roč. 14, č. 2, s. 324–337.
- HACKER, Björn (2013). *On the Way to a Fiscal or a Stability Union? The Plans for a »Genuine« Economic and Monetary Union*. Prosinec 2013. Dostupné z <<http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/10400.pdf>>.
- HÖING, Olivier – WESSELS, Wolfgang (2013). The European Commission's Position in the Post-Lisbon Institutional Balance: Secretariat or Partner to the European Council? In: CHANG, Michelle – MONAR, Jörg (eds). *The European Commission in the Post-Lisbon Era of Crisis*. Brussels: Peter Lang, s. 123–146.
- CHALMERS, Damian a kol. (2010). *European Union Law: Cases and Materials*. Cambridge: CUP.
- CHANG, Michele (2013). Constructing the Commission's Six-Pack Proposals: Political Leadership Thwarted? CHANG, Michelle – MONAR, Jörg (eds). *The European Commission in the Post-Lisbon Era of Crisis*. Brussels: Peter Lang, s. 147–169.
- CHITI, Edoardo – TEIXEIRA, Pedro (2013). The Constitutional Implications of the European Responses to the Financial and Public Debt Crisis. *Common Market Law Review*, roč. 50, č. 3, s. 683–708.
- KINGDON, John (2010). *Agendas, Alternatives and Public Policies*. New York: Pearson.
- LEWIS, Jeffrey (2012). Council of Ministers and European Council. In: JONES, Erik a kol. (eds). *The Oxford Handbook of European Union*. Oxford: OUP, s. 321–335.
- MONAR, Jorg (2011). The European Union's Institutional Balance of Power After the Treaty of Lisbon. In: *The European Union after the Treaty of Lisbon: visions of leading policy-makers, academics and journalists*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, s. 60–89.
- MORAVCSIK, Andrew (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, roč. 31, č. 4, s. 473–524.
- MORAVCSIK, Andrew (2002). In Defence of 'Democratic Deficit': Reassessing Legitimacy in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, roč. 40, č. 4, s. 603–624.

- NORMAN, Peter (2005). *The Accidental Constitution: The Making of Europe's Constitutional Treaty*. Brussels: Eurocomment.
- NUGENT, Neil (2010). *Government and Politics of the European Union*. Houndmills: Palgrave.
- PALMSTORFER, Rainer (2014). The Reverse Majority Voting under the 'Six Pack': A Bad Turn for the Union? *European Law Journal*, roč. 20, č. 2, s. 180–203.
- PATERSON, William (2011). The Reluctant Hegemon? Germany Moves Centre Stage in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, roč. 49, Suppl., s. 57–75.
- RITTBERGER, Berthold (2014). Integration without Representation? The European Parliament and the Reform of Economic Governance in the EU. *Journal of Common Market Studies*, early view.
- RITTELMEYER, Yann-Sven (2014). The institutional consecration of the European Council: symbolism beyond formal texts. In: FORET, Francois- RITTELMEYER, Yann-Sven (eds.). *The European Council and European Governance: The commanding heights of the EU*. London: Routledge, s. 25–42.
- SCHILD, Joachim (2013). Leadership in Hard Times: Germany, France, and the Management of the Eurozone Crisis. *German Politics and Society*, roč. 31, č. 1, s. 24–47.
- SMEETS, Dieter – ZIMMERMANN, Marco (2013). Did the EU Summits Succeed in Convincing the Markets During the Recent Crisis? *Journal of Common Market Studies*, roč. 51, č. 6, s. 1158–1177.
- SOUDNÍ DVŮR (2012). Rozsudek ze dne 27. listopadu 2012, *Pringle*, C-370/12, dosud nepublikováno ve sbírce.
- SPIEGEL (2011). The Division of Europe: EU Summit Paves the Way for a Split Continent. *Spiegel Online*, 31. 10. 2011. Dostupné z <<http://www.spiegel.de/international/europe/the-division-of-europe-eu-summit-paves-the-way-for-a-split-continent-a-795059.html>>.
- TALLBERG, Jonas (2008). Bargaining Power in the European Council. *Journal of Common Market Studies*, roč. 46, č. 3, s. 685–708.
- THE ECONOMIST (2011). A crisis? Call the F-Team. *The Economist*, 4. 11. 2011. Dostupné na <<http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/11/euros-frankfurt-group>>.
- TOMALOVÁ, Eliška (2003). Evropská rada. In: ŠLOSARČÍK, Ivo a kol.: *Institute Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada Publishing, s. 15–34.
- VAN DE STEEG, Marianne (2010). The European Council's evolving political accountability. IN: BOVENS, Mark et al. (eds). *The Real World of EU Accountability: What Deficit?* Oxford: OUP, s. 117–149.
- VAN ROMPUY, Herman (2010a). *Speech by the President of the European Council, Mr. Herman Van Rompuy pronounced today at the „Klausurtagung“ of the CSU-Landesgruppe, Wildbad Kreuth, Germany*. 7. 1. 2010. Dostupné z <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/112174.pdf>.
- VAN ROMPUY, Herman (2012). *Speech at the Humboldt University, Walter Hallstein Institute for European Constitutional Law*. 6. 2. 2012. Dostupné z <http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-12-35_en.htm?locale=en>.
- VAN ROMPUY, Herman. (2010b). *Speech by Herman Van Rompuy at the European Parliament*. 7. 4. 2010. Dostupné z <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/113661.pdf>.
- VASSALO, Francesca (2013). Sarkozy and Merkel: The Undeniable Relevance of the Franco-German Bilateral Relationship in Europe. *German Politics and Society*, roč. 31, č. 1, s. 92–115.

- VOGIATZIS, Nikos (2013). Exploring the European Council's Legal Accountability: Court of Justice and European Ombudsman. *German Law Journal*, roč. 14, č. 9, s. 1661–1686.
- WERTS, Jan (2008). *European Council*. London: John Harper.
- WESSELS, Wolfgang – ROZENBERG, Olivier (2013). *Democratic Control in the Member States of the European Council and the Euro zone summits*. Brussels: European Parliament (Directorate General for Internal Policies).
- ZBÍRAL, Robert (2007). Právní otázky spojené s působením hlav států a vlád v rámci Evropské unie. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 1253–1264.
- ZBÍRAL, Robert (2009). *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: IIPS.